

80-річчя**академіка НАН України Е.В. СОБОТОВИЧА**

25 листопада виповнилося 80 років відомому вченому-геологу академікові НАН України Емлену Володимировичу Соботовичу.

Е.В. Соботович народився в 1927 р. у Ленінграді в сім'ї військовослужбовця. Упродовж 1944–1948 рр. навчався на судномеханічному відділенні мореплавного училища ім. Г.Я. Седова Міністерства морського флоту СРСР (м. Ростов-на-Дону), після закінчення якого працював у Естонському державному пароплаванні.

Протягом 1949–1954 рр. Емлен Володимирович навчався на хімфаку Ленінградського державного університету за спеціальністю «радіохімія». У цей час він відпрацював три польові сезони геофізиком-спостерігачем, інженером-геофізиком у геологічних експедиціях на Алтаї.

Після закінчення університету Е.В. Соботович перейшов до Радієвого інституту ім. В.Г. Хлопіна АН СРСР (РІАН), який заснував ще в 1921 р. В.І. Вернадський. Тут Емлен Володимирович працював старшим лаборантом, невдовзі став аспірантом, а згодом уже як молодший науковий співробітник захистив кандидатську дисертацію за фахом «радіогеохімія» на тему «Форми перебування свинцю у природних утвореннях». Далі він був стар-

шим науковим співробітником (за сумісництвом) ізотопної лабораторії Всесоюзного науково-дослідного інституту розвідувальної геофізики Міністерства геології та охорони надр СРСР; у 1959–1963 рр. — начальником експедиції № 4 Радієвого інституту АН СРСР і Міністерства середнього машинобудування; старшим науковим співробітником РІАН; виконувачем обов'язків завідувача лабораторії. У 1967 р. Е.В. Соботович захищає докторську дисертацію «Космохімія і геохімія ізотопів свинцю» за спеціальністю «геохімія».

На початку своєї наукової діяльності вчений спеціалізувався в галузі радіаційної хімії, радіохімії, займався дослідженням розподілу радіоелементів у різноманітних мінералах, гірських породах та космічних утвореннях. Він вивчає вплив ядерного випромінювання на хімічні сполуки та мінеральну речовину, досліджує природну і штучну радіоактивність, вдосконалює методику нейтронно-активаційного аналізу тощо.

Наукова діяльність Емлена Володимировича привернула увагу віце-президента АН УРСР, директора Інституту геохімії та фізики мінералів АН УРСР академіка М.П. Семененка, який запропонував йому переїхати до Києва та створити й очолити в цьому ж інституті відповідний відділ.

Е.В. Соботович проявив себе як неординарний і плідний організатор науки. Створений ним у 1969 р. в Інституті геохімії та фізики мінералів АН УРСР відділ ядерної геохімії і космохімії став базою для відкриття в 1995 р. Державного наукового центру радіогеохімії навколишнього середовища (з 2001 р. – Інститут геохімії навколишнього середовища НАН і МНС України), незмінним керівником якого він є і донині. Інститут став провідною в Україні науково-дослідною організацією з проблем геохімії та радіогеохімії навколишнього середовища, у тому числі з радіоекології Чорнобильської зони, проблем поводження з радіоактивними відходами, геохімії техногенезу та екологічної безпеки. Тут також проводяться дослідження з проблем металогенії, генезису рудних і нерудних корисних копалин, комплексного використання мінеральної сировини, оцінювання природних і техногенних ресурсів. Крім того, Емлен Володимирович є керівником і членом різних наукових й експертних рад, комісій, комітетів, був організатором численних симпозіумів, конференцій.

З 1988 р. учений – член-кореспондент АН УРСР, у 1992 р. його обрано академіком НАН України.

Е.В. Соботович виконує великий обсяг науково-організаційної роботи. Він є головою Міжвідомчої наукової ради з проблем поводження з РАВ при Президії НАН України; заступником Голови комітету з метеоритів при Відділенні наук про Землю НАН України; президентом Українського відділення Міжнародної спілки «Екологія людини». Емлен Володимирович – головний редактор Збірника наукових праць Інституту геохімії навколишнього середовища НАН і МНС України; заступник головного редактора часопису «Геоінформатика»; член редколегії Мінералогічного журналу.

З діяльністю Е.В. Соботовича в Україні пов'язані становлення та розвиток низки базових наукових напрямів у галузі наук про Землю і Космос. Він є ініціатором і незмінним керівником досліджень з ядерної геохімії, космохімії, метеоритики, космогонії, космохронології, ранньої історії Землі, ізотопної гідрогеології, радіоекології, екологічної геохімії, охорони навколишнього середовища, а також фундаментом відповідних наукових шкіл. Результати досліджень ученого знайшли своє відображення в численних публікаціях – більш як у 600 наукових працях, зокрема 40 монографіях.

Особливе місце в науковій діяльності Емлена Володимировича займають проблеми, пов'язані з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та аналізом її впливу, а також питання розроблення контрзаходів. Уже в червні 1986 р. він став першим науковим керівником штабу АН УРСР у Чорнобилі. Усі дослідження були спрямовані на здійснення оперативної та довгострокової мінімізації наслідків аварії на ЧАЕС, прилеглих територіях і басейні р. Дніпро. Зокрема, колектив відділу під керівництвом Е.В. Соботовича разом із ученими Інституту кібернетики АН УРСР зробив оптимістичний прогноз поведінки радіонуклідів у період весняної повені 1987 р. на Дніпрі, що дало можливість уникнути серії контрзаходів і зберегти значні фінансові та матеріальні ресурси.

Нині вчений активно працює над розробленням питань щодо створення національного геологічного сховища радіоактивних відходів у Чорнобильській зоні відчуження, а також обґрунтування перспектив використання зони відчуження в народному господарстві.

У полі зору Е.В. Соботовича постійно перебувають питання наукового супроводу ядерного паливного циклу в Украї-

ні, проблеми ядерної та екологічної безпеки АЕС та інших радіаційно небезпечних об'єктів. Під керівництвом Емлена Володимировича в зоні впливу Південноукраїнської АЕС в останні роки проводилися роботи з комплексного оцінювання впливу енергетичних об'єктів — Ташлицької ГАЕС та Олександрівської ГЕС — на навколишнє середовище.

Учений і педагог, Е.В. Соботович багато уваги приділяє підготовці наукових кадрів високої кваліфікації. Безпосередньо під його керівництвом підготовлено 4 доктори і більше ніж 25 кандидатів наук.

Ювіляр — лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2000),

має почесне звання «Заслужений діяч науки Української РСР» (1986), його нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня (1997) та почесним знаком МНС України (1997) за активну діяльність у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, почесним знаком Держкомгеології за заслуги у розвідці надр України (1998), у 2007 р. — нагороджений почесною грамотою Верховної Ради України. 2005 року Е.В. Соботовича обрано іноземним членом Російської академії природничих наук.

Наукова громадськість, колеги та учні вітають Емлена Володимировича з ювілеєм, зичать йому міцного здоров'я, невичерпної працездатності та оптимізму.

80-річчя

академіка НАН України М.В. СТЕШЕНКА

28 листопада виповнилося 80 років знаному астрофізику, академіку НАН України Миколі Володимировичу Стешенку.

М.В. Стешенко народився в 1927 р. у легендарному селищі Диканька на Полтавщині. Вищу освіту здобув у Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка за фахом «фізика». У 1957 р. він прийшов працювати в Науково-дослідний інститут «Кримська астрофізична обсерваторія», де подолав шлях від молодшого наукового співробітника до директора (протягом 1987–2005 рр.). 1997 р. його обрано академіком НАН України. Нині Микола Володимирович завідує лабораторією експериментальної астрофізики НДІ «КрАО».

М.В. Стешенко — відомий астрофізик, дослідник Сонця і фахівець з оптики й те-

лескопобудування. Він виконав низку фундаментальних досліджень з фізики Сонця, вивчаючи тонкі ефекти в спостереженнях. Учений довів, що сонячні плями виникають при напруженості магнітного поля близько 1500 гс, а не 200–300 гс, як вважалося раніше. Цей результат принципово важливий для розуміння природи сонячного магнетизму і має фундаментальне значення. Уперше встановлено верхню межу для магнітного поля сонячних гранул, виявлено тонкоструктурні елементи у флокулах Сонця з напруженістю магнітного поля до 200 гс. Ці дані згодом були повністю підтверджені в дослідженнях закордонних учених і лягли в основу докторської дисертації, яку Микола Володимирович захистив у 1973 р.

Учений брав активну участь у лабораторному моделюванні процесу сонячних спа-